

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.02.2018, sp. zn. 25 Cdo 293/2018, ECLI:CZ:NS:2018:25.CDO.293.2018.1

Číslo: 50/2019

Právní věta: Nárok na náhradu za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké (§ 2959 o. z.), který byl za života oprávněné osoby uplatněn u soudu, tvoří po její smrti součást pozůstalosti a přechází na dědice bez ohledu na to, zda jim samotným jako osobám blízkým usmrcenému vznikl nárok na jednorázovou náhradu a zda jej uplatnili.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 28.02.2018

Spisová značka: 25 Cdo 293/2018

Číslo rozhodnutí: 50

Číslo sešitu: 4

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Dědění, Náhrady při ublížení na zdraví a při usmrcení (o. z.)

Předpisy: 5 o. s. ř.

§ 107 odst. 2

§ 1475 odst. 2 o. z.

§ 2009 odst. 2 o. z.

§ 2959 o. z.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

I. Dosavadní průběh řízení

1. Žalobce se žalobou podanou dne 18. 3. 2016 domáhal zaplacení částky 950 000 Kč na náhradě nemajetkové újmy způsobené usmrcením jeho syna L. B. při dopravní nehodě dne 7. 9. 2014. Žalobce dne 19. 3. 2016 zemřel.

2. Obvodní soud pro Prahu 8 usnesením ze dne 1. 3. 2017, č. j. 7 C 81/2016-70, přerušil řízení do doby pravomocného skončení řízení o pozůstalosti vedeného u Okresního soudu v Třebíči pod sp. zn. 19 D 368/2016 s odůvodněním, že je zapotřebí zjistit procesního nástupce žalobce, neboť uplatněné právo tvoří v souladu s ustanovením § 1475 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále též jen „o. z.“), součást jmění zůstavitele a přechází na jeho dědice.

3. Usnesením ze dne 19. 5. 2017, č. j. 7 C 81/2016-77, Obvodní soud pro Prahu 8 rozhodl, že se v přerušném řízení pokračuje, řízení zastavil, rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení a že do dědictví po zemřelém žalobci se vrací soudní poplatek 7 600 Kč. Dospěl k

závěru, že žalobou uplatněné právo na zjištěné dědice žalobce – manželku J. B. a syna B. B. ml. (dále jen „dědicové“) – nepřešlo, a v zahájeném řízení tudíž nelze ve smyslu § 107 odst. 5 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), pokračovat. Dovodil, že uplatněné právo je ryze osobnostního charakteru a zákon jej přiznává každé osobě, které byla způsobena nemajetková újma zásahem do jejich přirozených práv. Dědicové jsou samostatně aktivně legitimováni k podání žaloby z téhož důvodu jako žalobce, toto své právo však neuplatnili, proto na ně právo uplatněné žalobcem nemohlo přejít.

4. K odvolání dědiců Městský soud v Praze usnesením ze dne 21. 8. 2017, č. j. 62 Co 242/2017-95, usnesení soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. Ztotožnil se se závěrem soudu prvního stupně, že právo na náhradu újmy na přirozených právech člověka je právem osobnostním, které se váže výlučně na osobu poškozeného. Pokud se toto právo rozhodl uplatnit pouze žalobce, který byl otcem zemřelého L. B., a neuplatnili je jeho matka a bratr, pak jde o právo, které smrtí žalobce zaniklo a na jeho právní nástupce nepřešlo. Uzavřel, že oba dědicové jsou samostatně aktivně legitimováni k podání žaloby na náhradu nemajetkové újmy z téhož důvodu jako žalobce, nemohou však vstoupit do jím zahájeného řízení a vystupovat v něm jako jeho právní nástupci.

II. Dovolání a vyjádření k němu

5. Usnesení odvolacího soudu napadli dědicové dovoláním, jehož přípustnost dovozují z toho, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení právní otázky, která v rozhodovací praxi odvolacího soudu dosud nebyla vyřešena. Mají za to, že nalézací soudy nesprávně vyložily ustanovení § 1475 odst. 2 o. z., v důsledku čehož následně nesprávně aplikovaly ustanovení § 107 odst. 5 o. s. ř. a řízení zastavily. Poukazují na dikci § 1475 odst. 2 o. z., z níž plyne mimo jiné, že pozůstalost zahrnuje rovněž práva vztahující se výlučně k osobě zůstavitele, pokud byla za jeho života uplatněna u orgánů veřejné moci. Jsou přesvědčeni, že uvedená podmínka byla v projednávané věci splněna, a že s nimi tudíž mělo být v řízení pokračováno jakožto s právními nástupci žalobce. Právní názor nalézacích soudů, že k přechodu práva nemohlo dojít, neboť bylo uplatněno toliko žalobcem, a nikoliv rovněž dědici, považují za nesprávný a ničím nepodložený. Navrhli, aby dovolací soud napadené rozhodnutí zrušil a věc vrátil Městskému soudu v Praze k dalšímu řízení.

III. Přípustnost dovolání

6. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) shledal, že dovolání bylo podáno včas, osobami oprávněnými (dědici žalobce), zastoupenými advokátem ve smyslu § 241 o. s. ř., a je přípustné podle § 237 o. s. ř., neboť dovolacím soudem dosud nebyla vyřešena otázka, zda pozůstalost ve smyslu § 1475 odst. 2 o. z. tvoří i právo na náhradu za duševní útrapy způsobené usmrcením osoby blízké, bylo-li uplatněno u orgánu veřejné moci. Postupoval přitom podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném do 29. 9. 2017 (srov. čl. II bod 2 zákona č. 296/2017 Sb.), a dospěl k závěru, že dovolání je důvodné.

IV. Důvodnost dovolání

7. Nesprávné právní posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.) může spočívat v tom, že odvolací soud věc posoudil podle nesprávného právního předpisu, nebo že správně použitý právní předpis nesprávně vyložil, případně jej na zjištěný skutkový stav věci nesprávně aplikoval.

8. Podle § 1475 odst. 2 o. z. pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností

vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci.

9. Podle § 2009 odst. 2 o. z. smrtí věřitele právo zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu.

10. Podle § 2959 o. z. při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.

11. Právo na náhradu nemajetkové újmy způsobené usmrcením osoby blízké je právem ryze osobního charakteru, které je svou povahou úzce spjato s osobou pozůstalého, neboť jeho cílem je přiměřeně vyvážit a zmírnit nemajetkovou újmu vzniklou pozůstalému v jeho osobnostní sféře a odčinit zásah do práva na budování a rozvíjení rodinných vztahů. Již podle předchozí úpravy, tj. při aplikaci § 444 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, účinného do 31. 12. 2013 (dále jen „obč. zák.“), dovodily judikatura i odborná literatura, že s ohledem na tento charakter práva spojeného s osobou poškozeného a na dikci ustanovení § 579 odst. 2 obč. zák., které nebylo doprovázeno žádnou další úpravou pro oblast dědění, smrtí věřitele toto právo bezvýjimečně zaniká (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2017, sp. zn. [25 Cdo 4845/2017](#); dále srov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460–880. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 1530, marg. č. 7; shodně Fiala, J., Kindl, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. II. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 1096).

12. Právo na náhradu za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké je s účinností od 1. 1. 2014 upraveno v ustanovení § 2959 o. z., které nově stanoví široké obecné pravidlo pro odčinění duševní újmy pozůstalých, a nahrazuje tak dosavadní systém odškodňování prostřednictvím zákonem stanovených paušálních částek. I podle stávající právní úpravy se jedná o právo úzce spjaté s osobou věřitele (pozůstalého po usmrcené osobě), které zásadně podle § 2009 odst. 2 o. z. zaniká jeho smrtí (nynější úprava již ovšem neobsahuje dovětek, že smrtí zanikají práva na náhradu za bolest a za ztížení společenského uplatnění, jak výslovně stanovil § 579 odst. 2 obč. zák.); zákon může stanovit výjimky, kdy uvedený následek nenastane a předmětné právo bude na právní nástupce věřitele přecházet. Takovou výjimku zakládá právě ustanovení § 1475 odst. 2 o. z., v němž je nově pozůstalost vymezena tak, že tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci. Jde o zcela jednoznačnou dikci stanovící podmínky, za nichž se právo vázané na osobu poškozeného může stát předmětem dědění.

13. Uvedené pojetí odpovídá proklamované diskontinuitě s předchozím občanským zákoníkem a i důvodová zpráva k tomuto ustanovení nového občanského zákoníku, byť může být toliko doplňujícím vodítkem při interpretaci právních norem (rozhodující je výklad textu a účelu zákona), jednoznačně osvětluje záměr zákonodárce, že „posun oproti stávající úpravě je zejména v opuštění široce formulovaného pravidla § 579 stávajícího obč. zák. o zániku subjektivních práv a povinností vázaných jen na osobu dlužníka nebo věřitele jeho smrtí. Podle § 1475 odst. 2 o. z. spadají do pozůstalosti i subjektivní práva a povinnosti zakládající se pouze na osobních poměrech zůstavitele, pokud byly jako dluh uznány nebo jako pohledávka uplatněny tak, že to vede k určení nebo uspokojení nároku zásahem veřejné moci. Důsledkem toho přejdou do pozůstalosti např. i zůstavitelova práva na bolestné, na satisfakci v penězích apod., byla-li za jeho života uznána nebo zažalována“ (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2017, sp. zn. [25 Cdo 3556/2016](#), o dědění nároků na náhradu za bolest a za ztížení společenského uplatnění).

14. Tomuto závěru nasvědčuje i historický výklad. Obecný zákoník občanský z roku 1811, který byl v řadě otázek inspirací pro rekodifikaci českého občanského práva, neupravoval sice výslovně nároky druhotných obětí při usmrcení osoby blízké, ty jsou nicméně podřaditelné pod úpravu obsaženou v §

531 a § 1325 tohoto zákona (srov. zejména aktuální výklad tohoto předpisu v rakouské soudní praxi například v rozhodnutích Nejvyššího soudního dvora ze dne 22. 2. 2001, sp. zn. 2 Ob 79/00g, či ze dne 16. 5. 2001, sp. zn. 2 Ob 84/01v). Proto je významné, že podle této úpravy judikatura dovodila, že „bolestné jest zděditelné pouze tehdy, bylo-li za života poškozeného buď smlouvou (smírem) uznáno, nebo poškozeným soudně vymáháno“ (k tomu srov. např. plenární rozhodnutí bývalého rakouského Nejvyššího soudu ve Vídni ze dne 17. 6. 1913 Pres 169/13, judikát č. 204, Nowakova sbírka č. 1503, či na něj odkazující rozhodnutí NS Rv I 183/23, Sbírka rozhodnutí, Vážný). Navíc i podle ustanovení § 335 zákona č. 141/1950 Sb., občanského zákoníku, účinného od 1. 1. 1951 do 31. 3. 1964, závazek k náhradě bolestného a k náhradě za zohyždění nezánikl smrtí oprávněného, byl-li nárok již oprávněným uplatněn.

15. K opačnému závěru nelze dospět ani poukazem na nárok, který svědčí dědicům s ohledem na jejich příbuzenský vztah k usmrcenému. Je věcí každého poškozeného, zda nárok na náhradu újmy uplatní u soudu, případně v jakém rozsahu. Nevyužije-li tohoto oprávnění, nevyplývá ze žádného ustanovení zákona, že by tím bylo limitováno jeho právo nabýt děděním nároky, které na něj přešly ze zůstavitele, byť by šlo o nároky stejné povahy a vyvolané toutéž škodní událostí.

16. Lze tedy uzavřít, že uplatnil-li žalobce za svého života u soudu nárok na náhradu za duševní útrapy spojené s usmrcením jeho syna podle § 2959 o. z. (byť v žalobě jen obecně odkazuje na ustanovení § 2956 o. z., upravující obecné následky zásahu do přirozených práv člověka), tvoří takto uplatněné právo po jeho smrti součást pozůstalosti, a tedy i předmět dědění, a přechází na jeho dědice bez ohledu na to, zda oni sami jako osoby blízké usmrcenému měli či uplatnili nárok na jednorázovou náhradu podle tohoto ustanovení.

17. Uzavřel-li odvolací soud, že uplatněný nárok smrtí žalobce zanikl, a netvoří tak součást pozůstalosti, posoudil k dovolacímu přezkumu předestřenou otázku nesprávně. Protože rozsudek odvolacího soudu není z hlediska uplatněného dovolacího důvodu správný, Nejvyšší soud jej zrušil (§ 243e odst. 1 o. s. ř.), a protože důvody, pro které bylo rozhodnutí odvolacího soudu zrušeno, platí i na rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil i toto rozhodnutí a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 věta první a druhá o. s. ř.).

18. Právní názor vyslovený v tomto rozsudku je závazný (§ 243g odst. 1 část první věty za středníkem o. s. ř.). V dalším řízení soud znovu posoudí, zda uplatněné právo přešlo po smrti žalobce na jeho právní nástupce, a pokud dospěje k závěru, že ano, usnesením rozhodne, s kým bude v řízení na místě žalobce pokračováno.

19. Dovolací soud nerozhodoval o náhradě nákladů dovolacího řízení, neboť řízení pokračuje a v novém rozhodnutí o věci soud rozhodne nejen o náhradě nákladů nového řízení a dovolacího řízení, ale znovu i o nákladech původního řízení (§ 243g odst. 1 o. s. ř.).